Schweizerische Eidgenossenschaft
Confédération suisse
Confederazione Svizzera
Confederaziun svizra

Swiss Agency for Development and Cooperation SDC

Stalna konferencija gradova i opština

Savez gradova i opština Srbije

PRAVNE NOVOSTI

Bilten SKGO za propise od značaja za lokalnu samoupravu

God. III, br. 7 — Beograd, 22. april 2020. godine

ZAKON O ARHIVSKOJ GRAĐI I ARHIVSKOJ DELATNOSTI

RAZLOZI I CILJEVI DONOŠENJA ZAKONA O ARHIVSKOJ GRAĐI I ARHIVSKOJ DELATNOSTI

Imajući u vidu da, odredbe Zakon o kulturnim dobrima koji je usvojen 1994. godine ne uređuju važna pitanja koja se odnose na: arhivsku građu koja izvorno nastaje u elektronskom obliku, odnosno obaveze stvaralaca i imalaca arhivske građe i dokumentarnog materijala u elektronskom obliku; evidenciju stvaralaca i imalaca arhivske građe; arhivsku građu pravnih subjekata koji su do postupka privatizacije bili u društvenoj ili državnoj svojini; specijalne i privatne arhive; matičnost arhiva i brojna druga pitanja, pristupilo se donošenju zakona koji bi na sveobuhvatan način uredio zaštitu arhivske građe.

Donošenjem Zakona o arhivskoj građi i arhivskoj delatnosti postignuti su i određeni ciljevi, i to:

1) Stvoren je zakonski okvir koji obezbeđuje potpunu zaštitu i očuvanje arhivske građe, bez obzira na oblik u kojem nastaje i gde se nalazi.
2) Utvrđen je Arhivski fond Republike Srbije, kao deo nacionalnog i svetskog kulturnog nasleđa koji se odnose na istoriju Srbije i srpskog naroda.
3) Zaokružena je pravna regulativa koja se odnosi na arhivsku građu izvorno nastalu u elektronskom obliku i to na način koji garantuju njeno očuvanje podataka koje ona sadrži.
4) Uređeni su rokovi dostupnosti, uslova i načina korišćenja arhivske građe.
5) Poboljšani su uslovi za rad arhiva.
6) Jasno su definisane obaveze osnivača arhiva.
7) Regulisana je matična funkcija arhiva.
8) Pooštrena je kaznena politika koja treba da doprinese zaštiti i očuvanju arhivske građe.

PREGLED NAJVAŽNIJIH ODREDBI ZAKONA

OSNOVNE ODREDBE (č. 1-8)

Osnovnim odredbama definisani su: predmet zakona; termini i definicije; arhivska građa; zabrana uništenja i oštećenja i čuvanje arhivske građe; Arhivski fond Republike Srbije i Telo za koordinaciju rada arhiva Republike Srbije.

Propisano je da se Zakonom o arhivskoj građi i arhivskoj delatnosti uređuje sistem zaštite arhivske građe i

dokumentarnog materijala, uslovi i način korišćenja arhivske građe, organizacija arhivske delatnosti, nadležnost i delatnost rada arhiva u Republici Srbiji.

Zakonom je arhivska građa određena kao kulturno dobro od opšteg interesa za Republiku Srbiji koje, kao takvo, uživa posebnu zaštitu utvrđenu zakonom, a takođe je predviđeno i da je delatnost zaštite arhivske građe od opšteg interesa za Republiku Srbiju. S tim u vezi, veoma su važne odredbe kojima je predviđeno da se sredstva za zaštitu i očuvanje arhivske građe u svojini Republike Srbije obezbeđuju u budžetu Republike Srbije, autonomne pokrajine i jedinice lokalne samouprave.

S obzirom da arhivi obavljaju zaštitu arhivske građe na teritoriji JLS predviđeno je da su JLS na čijim teritorijama javni arhiv obavlja poslove zaštite arhivske građe u skladu sa rešenjem koje donosi ministar a kojim se utvrđuje koji javni arhivi i za koju teritoriju obavljaju poslove zaštite arhivske građe, dužne da zajednički obezbede prostor za rad, odnosno obavljanje delatnosti arhiva i smeštajni prostor za arhivsku građu.

Propisano je i da se arhivska građa čuva trajno u obliku u kojem je nastala. Pri tome, zabranjeno je uništenje ili oštećenje arhivske građe i dokumentarnog materijala koji se trajno čuva iz kojeg nije izvršeno odabiranje arhivske građe bez obzira da li je mikrofilmovan ili digitalizovan.

ARHIVSKA GRAĐA I DOKUMENTARNI MATERIJAL (čl. 9 – 44)

Ovaj deo zakona obuhvata odredbe kojima se uređuju: obaveze stvaraoca i imaoca arhivske građe i dokumentarnog materijala; nadležnost i obaveze arhiva; dostupnost i korišćenje arhivske građe u arhivima.

U pogledu odredbi koje se odnose na JLS predviđeno je ograničenje u pogledu postupanja sa arhivskom građom u elektronskom obliku koja je nastala radom organa JLS, ustanova i imalaca javnih ovlašćenja, tako što se, pre predaje, može privremeno dati na čuvanje samo državnom organu, organizaciji i pružaocu usluge kvalifikovanog elektronskog čuvanja.

Zakonom je jasno definisano koja su to opšta akta koja su dužna da donesu stvaralac i imalac (izuzev fizičkih lica), pa je tako predviđena obaveza donošenja: 1) opšteg akta o evidentiranju, klasifikovanju, arhiviranju i čuvanju arhivske građe i dokumentarnog materijala; 2) liste kategorija arhivske građe i dokumentarnog materijala sa rokovima čuvanja koja predstavlja popis kategorija dokumenata gde je za svaku kategoriju određen rok čuvanja; 3) opšteg akta o evidentiranju, zaštiti i korišćenju elektronskih dokumenata. U vezi sa ovim, predviđena je i nadležnost javnih arhiva koja se ogleda u davanju saglasnosti na liste kategorija stvaralaca u njihovoj nadležnosti, jer se na osnovu liste kategorija određuje šta će od dokumenata biti trajno sačuvano a šta će biti uništeno.

Za upravljanje dokumentima, način evidentiranja, klasifikovanja, arhiviranja, čuvanja odabiranja arhivske građe i dokumentarnog materijala organa JLS, ustanova, javnih preduzeća, imalaca javnih ovlašćenja koja se u potpunosti ili delimično finansiraju iz budžeta JLS, propisano je da bliže uslove i način zaštite i čuvanja njihove arhivske građe i dokumentarnog materijala, i listu kategorija dokumentarnog materijala sa rokovima čuvanja utvrđuje Vlada, osim za one kojima je to uređeno posebnim zakonom. Zakonom su prepoznate i određene specifičnosti u okviru poslova pravosuđa, zdravstva, prosvete i spoljnih poslova zbog brojnih specifičnih akata, evidencija i drugih dokumenata koji nastaju u njihovom obavljanju zbog čega se predviđa nadležnost određenih ministarstava da donesu opšta akta i posebne liste kategorija sa rokovima čuvanja samo za te poslove.

U pogledu odredbi kojima se uređuje uništavanje dokumentarnog materijala kome je istekao rok čuvanja, propisano je da se dokumentarni materijal koji je nastao radom i delovanjem organa JLS, ustanova, javnih preduzeća i imalaca javnih ovlašćenja uništava po pribavljenom odobrenju u pismenoj formi nadležnog javnog arhiva. Nadležni javni arhiv daje ovo odobrenje samo ako je dokumentarni materijal evidentiran u arhivskoj knjizi.

Izuzetno važne odredbe zakona su one koje se odnose na predaju arhivske građe nadležnom javnom arhivu. S tim u vezi, osnovno pravilo je da se sređena i propisana arhivska građa predaje na čuvanje nadležnom javnom arhivu po isteku 30 godina od dana njenog nastanka s tim što nadležni javni arhiv može odlučiti da se u pojedinim slučajevima produži navedeni rok, odnosno navedeni rok se može skratiti sporazumom između nadležnog javnog arhiva i stvaraoca, odnosno imaoca arhivske građe. Zbog specifičnosti poslova koje obavlja,

predviđeno je da se organ uprave nadležan za unutrašnje poslove stara o čuvanju arhivske građe nastale u njegovom radu u za to posebno obrazovanom arhivskom odeljenju, i samo pod uslovima koje sam odredi može je predati u celini nadležnom javnom arhivu.

U pogledu obaveza prilikom predaje arhivske građe, posebno je predviđena dužnost stvaraoca i imaoca arhivske građe u elektronskom obliku, koja zbog svojih specifičnosti prilikom predaje mora biti upotrebljiva. Zakon reguliše i način predaje arhivske građe i dokumentarnog materijala nastalih u radu stvaralaca i imalaca koji su prestali sa radom. Takođe, uređene su i obaveze stvaralaca i imalaca u vezi sa preduzimanjem mera zaštite u slučaju rizika od katastrofa i vanrednih situacija, tako što je predviđeno da stvaralac i imalac arhivske građe i dokumentarnog materijala donose plan mera zaštite arhivske građe i dokumentarnog materijala.

Zakonom su uređene nadležnosti javnih arhiva, od kojih poslove stručnog nadzora nad evidentiranjem, klasifikovanjem, odabiranjem, arhiviranjem, čuvanjem i stručnim održavanjem i zaštitom arhivske građe i dokumentarnog materijala, kao i nadležnost davanja odobrenja za uništenje dokumentarnog materijala kojem je istekao rok čuvanja, vrši kao poverene poslove. Javni arhiv je obavezan da jednom godišnje ministarstvu nadležnom za kulturu, odnosno organu autonomne pokrajine nadležnom za poslove kulture, dostavi izveštaj o sprovođenju mera zaštite i korišćenja arhivske građe i dokumentarnog materijala.

U smislu ovog zakona, arhivska građa, u zavisnosti od svog značaja, razvrstava se u kategorije: kulturno dobro, kulturno dobro od velikog značaja i kulturno dobro od izuzetnog značaja, i stim u vezi sadrži upućujuću odredbe na zakon kojim se uređuje zaštita kulturnih dobara jer je postupak kategorizacije svih vrsta kulturnih dobara pa i arhivske građe materija tog zakona.

Nadležni arhiv vodi registar arhivske građe. Upis u registar arhivske građe vrši se na osnovu akta o utvrđivanju. Ovaj akt donosi se samo za arhivsku građu koja se nalazi u arhivu. Arhivi su dužni da podatke o arhivskoj građi za koju vode registar dostavljaju Državnom arhivu Srbije i Arhivu Vojvodine, u roku od 30 dana od dana upisa arhivske građe u registar. Centralni registar arhivske građe vodi Državni arhiv Srbije. Za područje Autonomne Pokrajine Vojvodine, registar Arhivske građe vodi Arhiv Vojvodine kao poveren posao.

Zakonom je predviđeno da je arhiv dužan da vodi i određene evidencije, s tim da se sadržina i način vođenja evidencija uređuju posebnim zakonom. Specijalni i privatni arhivi ne vode evidenciju stvaralaca i imalaca arhivske građe i evidenciju koja sadrži dosijee stvaralaca i imalaca arhivske građe. Arhiv je dužan da jednom u 20 godina izvrši redovnu reviziju arhivskih fondova i zbirki, a uslove i način revizije propisuje ministar. Arhiv sprovodi stručne i tehničke mere zaštite arhivske građe u arhivu i brine za njenu sigurnost. Mere zaštite arhivske građe su: preventivna zaštita, mikrofilmovanje, digitalizacija, konverzacija i restauracija. Takođe, arhiv se stara i o stručnom usavršavanju zaposlenih, može da izdaje stručni časopis ili stručne publikacije, kao i da ima specijalnu biblioteku.

Utvrđeno je da je opšti rok dostupnosti arhivske građe 30 godina od dana njenog nastanka, s tim da ukoliko je građa potrebna državnim organima i organizacijama za obavljanje njihove delatnosti, ostvarivanje ili zaštitu prava u sudskom, upravnom ili postupku arbitraže i u naučnoistraživačke svrhe, tada se građa dostupna i pre isteka opšteg roka. Osnovni princip kada je u pitanju dostupnost i korišćenje arhivske građe u arhivima je da svi imaju pravo da pod jednakim uslovima koriste arhivsku građu koja se čuva u arhivima. Da bi se koristila arhivska građa mora se podneti zahtev koji treba da sadrži određene podatke (lično ime, adresa prebivališta ili boravišta, broj telefona i adresa elektronske pošte, broj lične karte ili putne isprave i svrhu korišćenja arhivske građe). O zahtevu, tj. o odobrenju ili neodobrenu korišćenja arhivske građe odlučuje rešenjem direktor arhiva ili lice koje on ovlasti. Na ovo rešenje može se izjaviti žalba po kojoj u drugom stepenu rešava ministarstvo. Na zahtev korisnika javni arhiv izdaje uverenja, overene kopije i prepise dokumenata čije originale čuva i koji imaju dokaznu snagu javne isprave u skladu sa Zakonom o opštem upravnom postupku.

Zakonom su predviđena i određena ograničenja, tj. kada se arhivska građa ne daje na korišćenje, a posebno su uređene i mogućnosti korišćenja arhivske građe van arhiva, odnosno njeno privremeno iznošenje iz zemlje na osnovu rešenja Ministarstva.

ORGANIZACIJA ARHIVSKE DELATNOSTI (čl. 45 – 64)

Ovaj deo zakona sadrži odredbe o osnivanju arhiva i njihovim organima, vrstama arhiva, matičnosti, Državnom arhivu Srbije, Arhivskom savetu, stručnim arhivskim zvanjima.

Zakonom je predviđeno da se arhivi mogu osnovati kao: javni, specijalni i privatni. Javne arhive osniva Republika Srbija, osim Arhiva Vojvodine i Istorijskog arhiva Beograda čiji su osnivači Autonomna pokrajina, odnosno Grad Beograd, dok osnivač privatnog arhiva može biti pravno i fizičko lice. Osnivač specijalnog arhiva utvrđuje se posebnim zakonom, jer se oni osnivaju posebnim zakonima. Dužnosti osnivača su precizno definisane, pa su tako dužni da obezbede sredstva u svom budžetu za finansiranje: prostora za prijem i čuvanje arhivske građe, investicionog i tekućeg održavanja, kapitalnih projekata, tekućih rashoda i izdataka, redovne delatnosti i ostvarivanje programa i izvršavanja obaveza.

U slučaju donošenja odluke o rekonstrukciji, prodaji, promeni namene ili rušenju objekta u kome se nalazi arhiv, osnivač, odnosno jedinice lokalne samouprave na čijim teritorijama javni arhiv obavlja poslove zaštite arhivske građe u skladu sa rešenjem koje donosi ministar i kojim se utvrđuje koji javni arhivi i za koju teritoriju obavljaju poslove zaštite arhivske građe, obavezan je da obezbedi tom arhivu objekte koji odgovaraju normama i zahtevima čuvanja arhivske građe.

Prema Zakonu, javni arhivi su: Državni arhiv Srbije, Arhiv Jugoslavije, Vojni arhiv, pokrajinski arhivi, međuopštinski arhivi i arhivi jedinica lokalne samouprave. **Međuopštinski arhivi** su ustanove zaštite arhivske građe za teritoriju više JLS i u njihovoj nadležnosti je zaštita arhivske građe i dokumentarnog materijala nastalih u radu organa jedinica lokalne samouprave i drugih stvaralaca i imalaca čija je delatnost od interesa za te jedinice lokalne samouprave. **Arhivi jedinica lokalne samouprave** su ustanove zaštite arhivske građe za teritoriju JLS i u njihovoj nadležnosti je zaštita arhivske građe i dokumentarnog materijala nastalih u radu organa jedinica lokalne samouprave i drugih stvaralaca i imalaca čija je delatnost od interesa za tu jedinicu lokalne samouprave. Javni arhivi, osim Vojnog arhiva, čine mrežu arhiva Republike Srbije i njihovu teritorijalnu nadležnost utvrđuje ministar rešenjem koje se objavljuje u "Službenom glasniku Republike Srbije", odnosno u "Službenom listu AP Vojvodine".

Ovim zakonom se uvodi i pojam matičnosti, odnosno utvrđuju se matični arhivi (Državni arhiv Srbije, Arhiv Vojvodine, Arhiv Kosova i Metohije) koji pored poslova koje obavljaju svi arhivi, obavlja i neke druge poslove (vidi: član 56. zakona).

Odredbama o nadzoru predviđeno je da nadzor nad radom arhiva vrši Ministarstvo, odnosno nadležni organi autonomnih pokrajina, kao poveren posao. Nadzor nad stručnim radom javnih arhiva u Republici Srbiji (izuzev Arhiva Jugoslavije i Vojnog arhiva) obavljaju matični arhivi kao povereni posao.

PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE (čl. 67 – 75)

U okviru prelaznih i završnih odredbi predviđeno je da **Republika Srbija preuzima osnivačka prava nad javnim arhivima čiji je osnivač autonomna pokrajina, JLS, osim nad Arhivom Vojvodine i Istorijskim arhivom Beograda**, kada se steknu uslovi za preuzimanje obezbeđivanjem sredstava u budžetu Republike Srbije. Odluku o preuzimanju osnivačkih prava donosi Vlada.

Veoma važna odredba je i ona koja predviđa da su osnivači arhiva dužni da obezbede dodatna sredstva i povećanje broja zaposlenih za izvršenje novih obaveza utvrđenih zakonom.

Dok se ne obezbede uslovi i kapaciteti Državnog arhiva za uspostavljanje i vođenje elektronskog arhiva u Državnom centru za čuvanje i upravljanje podacima, predviđeno je i da služba Vlade nadležna za projektovanje, usklađivanje, razvoj i funkcionisanje sistema elektronske uprave i informacionih sistema i infrastrukture organa obavlja ove poslove koji su u nadležnosti Državnog arhiva. Do obezbeđivanja uslova za elektronsko arhiviranje i dugotrajno i pouzdano čuvanje arhivske građe koja je izvorno nastala u elektronskom obliku, ti poslovi vršiće se prema odredbama zakona koji se primenjivao do početka primene ovog zakona, a najkasnije do 1. oktobra 2020. godine.

Mikrofilmovanje arhivske građe arhivi su dužni da obave bez odlaganja, a najkasnije u roku od 10 godina od dana stupanja na snagu ovog zakona u cilju zaštite.

U prelaznim odredbama su i odredbe koje se odnose na obaveze pravnih subjekata koji su do postupka privatizacije bili u društvenoj ili državnoj svojini, kojima je predviđeno da oni mogu zadržati arhivsku građu i dokumentarni materijal koji su privatizacijom preuzeli zajedno sa pravnim licem godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona, nakon čega treba da je predaju nadležnom arhivu.

VAŽENJE I PRIMENA

Narodna skupština Republike Srbije je 24. januara 2020. godine donela **Zakon o arhivskoj građi i arhivskoj delatnosti** ("Sl. glasnik RS", br. 6/2020), koji **je stupio na snagu 1. februara 2020. godine, a počeće da se primenjuje istekom godinu dana od dana stupanja na snagu.**

Podzakonski propisi za sprovođenje ovog zakona biće doneti u roku od godinu dana od dana stupanja na snagu ovog zakona.

Sa početkom primene Zakona o arhivskoj građi i arhivskoj delatnosti, prestaje da važi Zakon o arhivskoj građi Savezne Republike Srbije ("Službeni list SRJ", br. 12/98 i 13/98 – ispravka), kao i odredbe čl. 37, 38, 39, 40. i 41, člana 74. stav 3, čl. 76, 81, 93, 97. i 131. Zakona o kulturnim dobrima ("Sl. glasnik RS", br. 71/94, 52/11-dr. zakon i 99/11-dr. zakon), a odredbe člana 53. stav 2, člana 56. stav 3, čl. 57, 61, 68, 70, 79, 85, 86, 87, 94, 95. I člana 111. stav 4. Zakona o kulturi prestaju da važe u delu koji se odnosi na arhivsku građu i rad arhiva.

Urednik biltena Pravne novosti: Maja Stojanović Kerić, šef Odeljenja za pravni sistem lokalne samouprave
Kontakt: mailto:maja.stojanovic@skgo.org i 011/735-79-35

Možete nas pratiti i preko:

Ovu uslugu SKGO realizuje u okviru projekta „Institucionalna podrška SKGO – treća faza", koji podržava Vlada Švajcarske